

Ilyen a bokszt

PUBLICISZTIKA - LXI. évfolyam, 29. szám, 2017. július 21.

Elképzelem, ahogy a zöld sarokban Matolcsy György, a piros sarokban pedig Parragh László melegít, mielőtt az őket a ringbe terelő bíró összeereszti a két bokszolót, hogy megvívják meccsüket, amelynek a tétje, hogy kell-e több fölösleges egyetemista, ez alkalommal a gazdálkodási, marketing, MBA, azaz menedzserképző szakokon, avagy inkább a gimnáziumok bezárása révén a szakmunkások számát növeljük a holnapután már ki tudja, minek nevezett (szakgimnázium? szakközépiskola? szakfőiskola?) tanintézetekben. A mérkőzés közben a bíró azonban mindenki számára láthatóan behunyja a szemét, és az egészsel nem törődik, a lényeg ugyanis az, hogy csak ne kerüljön (sokkal) többbe, mint eddig. Nálunk ilyen a bokszt.

A GTK-sága újabb fejezete

A közszájon forgó történet szerint tavaly nyáron a BME Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar (GTK) dékánja, Andor György puhatolózó tárgyalásokon vett részt, melyeknek az volt a céljuk, hogy kiderítsék, van-e hajlandóság az ELTE részéről a kar befogadására. Jóllehet a GTK-tól a mérnökarok egyre jobban idegenkedtek, a talán blöffnek indult kezdeményezés a BME-n kiborította a szennyeskosarat: a dékánt nemcsak leváltották, hanem (törvényt sértve) el is bocsátották, amivel a GTK hangadó oktatóit a BME vezetése ellen és a távozás mellé állították. Az oktatási tárca jó ideig döntésképtelennek mutatkozott, majd először a GTK-nak az ELTE-re távozása mellett tette le a garast, később visszakozott, és januárban kijelentette, hogy „a Kar teljes egészében a BME-n működik a továbbiakban is”.

A GTK továbbra is elégedetlen oktatói más intézményekben kezdtek érdeklődni fogadókészség iránt, általában eredménytelenül. Az ELTE Szenátusa azonban május 29-én ülést tartott, és a napirenden szerepelt egy határozathozatal is „a gazdaságtudományi oktatási-kutatási terület fejlesztéséről”. A jegyzőkönyvben egy 25 oldalas melléklet foglalkozik az egyetemen megalapítandó és karrá is fejleszhető Gazdálkodástudományi Intézet (GTI) gyakorlatilag azonnali megalapításáról. Az anyagban szerepel egy explicit utalás is arra, hogy a tárca 150+500 millió forint támogatást ígért a GTI létrehozásához, ami azt bizonyítja, hogy az EMMI újabb hátraarcot csinált, és ha félszívvvel (vagy inkább félpénzzel) is, de segíti a GTK legalább egy részének átcsatornázását az ELTE kebelébe.

Igaz, ennek voltak újabb előzményei a BME-n belül. Azon kívül, hogy Andor György elbocsátása érvényben maradt, és ezzel gyakorlatilag elüldözték a korábbi rektorhelyettest, a BME vezetése ismét az erő pozíciójából nyúlt bele a GTK szervezetébe. Bár a kari tanács kétharmada Margitay Tihamér filozófusprofesszor mellett szavazott (az egyik oldal szerint a hallgatók segítségével), a szervezeti szabályzatban nem szereplő „állománygyűlést” hívtak össze, amelyen (a másik oldal szerint a 80 nyelvtanár jóvoltából) az ellenjelölt kapott több voksot, és a rektor végül is az utóbbit, a gépészmérnökből lett gazdaságtudós Koltai Tamást nevezte ki dékánnak. A törvényt valószínűleg ezzel is megsértette, mert annak 37. § (5) szakaszával szemben, amely előírja, hogy a szenátusnak szavaznia kell a dékánjelöltek személyéről, a BME e testülete információim szerint nem tárgyalta a kérdést, pedig akár az ottani szavazás eredményével szemben is törvényesen kinevezhette volna a kedvére való dékánt...

Többek szerint Margitay jobban egyben – és a BME-n – tartotta volna a kart, de a filozófus dékán iránt a mérnökarok bizalma megcsappant, így valószínűleg ő is a távozók közé sorol be. Ma még nem lehet tudni biztosan, ki megy, ki marad, de a GTK kb. 300 oktatójából mintegy 50-en, a 110 minősített, azaz legalább

PhD-val bíró tanár közül több mint 30 hagyja ott a BME-t.

Viszont nem mindenki az ELTE-re tart. Időközben a változó nevű kecskeméti „alkalmazott tudományok egyeteme” is nagyszabású programot indít a gazdasági képzés fejlesztését célozva, s nem mellékesen, az MNB alapítványi pénzeiből 15 milliárd forinttal gazdagon kistafírozva nemcsak az intézményt, de az oktatókat, sőt a hallgatókat is, százezres nagyságrendű ösztöndíjakkal csábítva az utóbbiakat: egyedül a szolnoki gazdasági képzésnek évi 10 milliós hallgatói ösztöndíjkeretet adományoz.

Sőt Kecskeméten egy Gazdaságtudományi Tudásközpontot is létrehozna, amiről az intézmény honlapja ugyan nem tudósít, de a kötelezően meghirdetett álláslehetőségekből kiderül, hogy oda keresnek például üzleti joghoz értő docenst – ráadásul sürgősen, mert a június 13-án kiírt pályázatot június 28-án, tehát két hét alatt a szokásos egy hónaphoz képest már le is zárták, július 5-ig döntöttek, és július 17-én már be is töltik. Felteszem, hogy a nagy sietségben a BME GTK bomlása is közrejátszott.

Az MNB alapítványai közben behálózzák az országot: a pécsi egyetemre befogadott és mostanra már a 124 (!) doktorandusz többségét oktató geopolitikai program ellátogatott Kecskemétre, ahol „világhírű előadókként” hirdették India volt budapesti nagykövetét, aki főleg útleírásokat és védikus vallási értekezéseket publikál, valamint a São Pauló-i Egyetem professzorát, bizonyos Paulo Roberto Feldmannt, akinek a Scholar Google szerint összesen 109 (!) hivatkozása van, valamint 6-os Hirsch-indexe, amire nálunk egyetemi adjunktusok is képesek.

Az ELTE GTI-ről szóló előterjesztésének is van egy mondata, amely a Magyar Nemzeti Bank anyagi segítségét helyezi kilátásba. Az MNB 250 milliárdos hasznából, azaz közpénzből létrehozott alapítványai így lassanként minden gazdasági képzéssel foglalkozó egyetemet elérnek. Ezután kérdéses, hogy az eltorzított marxista szlogen: „A lé meghatározza a tudatot” előbb-utóbb megvalósul-e, és hazánk a matolcsyismus gazdaságtudományi fellegrvára lesz-e, avagy érvényesül-e a tanszabadságnak az oktatókra is vonatkozó oldala, amely szerint a meggyőződésével ellenkező nézetek terjesztésére senki sem kötelezhető.

De vissza a GTK esetéhez. Az ELTE dokumentumának nagyra törő tervei szerint a Gazdálkodás- és Szervezéstudományi Doktori Iskola indítását is 2018-ra teszik, jóllehet már a BME-n is a szükségesnél kevesebb törzstag van az ott hasonló témában működő DI-ben, ráadásul éppen a DI vezetője marad majd a BME-n, hiszen ő lett az új dékán. Egy másik professzorukat pedig januárban nevezték ki az Andrassy Egyetem rektorának. Ugyanakkor a Corvinus Egyetemről a BME GTK-ra tart egy kiváló egyetemi tanár, nyilván a felszabaduló álláshelyek egyikét betöltendő.

A szakmai „körforgás” tulajdonképpen egészséges jele lehetne egy érett felsőoktatási környezetnek. A magyar hagyomány, amelyben mindenki „ott hal meg, ahol született”, más szóval ott megy nyugdíjba, ahol a tanulmányait elkezdte, a lehető legtöbbet árt e legmagasabb képzési szint rugalmasságának és nyitottságának, hiszen ez a röghöz kötöttség az egyik legfőbb akadálya az új gondolatok elterjedésének, illetve a legártalmasabb táptalaja a tudomány belterjességének.

De kérdés, hogy az ELTE GTI esetében ilyen pozitív fejleményről van-e szó. A már idézett koncepció egy passzusa elárulja a rejtett szándékot, anélkül, hogy a BME neve elhangoznék: „Az oktatói-kutatói piacon olyan szituáció kell mutatkozzon, hogy reális legyen gyorsan, nagyobb számú, magasan kvalifikált oktató-kutató réteghez jutni. (...) Mivel az ELTE se nagy piaci részesedésre, se nagy oktatói állományra nem számít (...) így a kisebb, de színvonalas oktatói gárda idevonzása most reálisnak tűnik. Ezzel együtt a doktori iskola igen gyors felépítése is most könnyen elképzelhetőnek tűnik.”

Számos részletkérdés még nem világos, és nyilván majd menet közben oldódik meg. Az ELTE tisztában van azzal, hogy a GTI-n nyíló szakok indítását engedélyeztetnie kell, ezért legalább egy, de lehet, hogy két félévig a befogadott GTK-s tanároknak elvben csak kutatási kötelezettségeik lesznek, de a BME-től való elválás békés megoldása érdekében valószínűleg az ott árván maradt szakokon vissza fognak tanítani. A BME-re is vár egy nem könnyű feladat: az elmentek helyére új (minősített) oktatókat kell fölvenniük, hogy

akkreditált szakjaik folyamatos fenntartását biztosíthatják.

Másfelől, mivel a GTK-ról nemcsak a gazdálkodási szakok állományának egy része, hanem a filozófusok is távoznak, nekik is helyet kell szorítaniuk az ELTE-n: őket külön egységként a GTI fogadja majd be, építve például az érvelés- és kommunikációelméleti kurzusaikra. Hogy a BME filozófiai doktori iskolája „csont nélkül” újraalapítható-e az ELTE-n, arra a válasz ismét csak a jövő méhében rejlik.

Ha már így alakult, akkor a jelen helyzetben az lenne a legfontosabb, hogy a kölcsönös előnyök és megértés szellemében állapodjanak meg a részt vevő felek a távozás és újraindulás feltételeiben, kihasználva, hogy lehetőségek nyílnak egy az egész világon fontos képzési terület hazai megújulása előtt.

A tudomány (keserű) humora

Hadd térjek vissza a múltkori cikkemben (*Egyetemi autonómia Magyarországon, ÉS, 2017/26., jún. 30.*) elviccelt a kecskeméti névváltoztatásra, már csak azért is, mert közben az MTA III. Osztálya, amely a matematika és az informatika tudósait egyesíti, állásfoglalást készül kiadni tiltakozva az indokolatlan névválasztás ellen. Hogy mennyire jogosan, azt a kecskeméti egy friss sajtóközleménye is mutatja, mely az alábbiakat hangsúlyozza:

„Az Egyetem Szenátusa 2017 májusában döntő többséggel tett javaslatot arra, hogy a felsőoktatási intézmény Neumann János nevét vegye fel. A javaslat megalapozottságát jelentette, hogy az Egyetem tudományos és képzési területei (műszaki-informatikai, gazdaságtudományi, kertészet és vidékfejlesztési, valamint pedagógiai) minden tekintetben kapcsolhatók Neumann János tudományos-kutatási örökségéhez, a magyar származású világhírű tudós szellemiségéhez.”

Hát kétkelhetünk-e abban, hogy szép nagy kertés házában Princeton városában, amely tudvalevőleg vidéken van, John von Neumann kertészettel és vidékfejlesztéssel, valamint lánya nevelése miatt, illetve egyetemi tanárként pedagógiával is foglalkozott? És ha autót vezetett, akkor nyilván elgondolkodott a műszaki tudományokról is. Miért ez a kicsinyesség az Akadémia részéről? Arról nem is beszélve, hogy mivel Neumann már kiskorában folyékonyan tudott ógörögül társalogni, ki más lett volna alkalmasabb leváltani Pallasz Athénét az egyetem névtáblájáról?

Régi panaszunk, hogy a nagy tudományos kiadók mohósága folytán elszabadultak a folyóiratárak, és a szabad hozzáférést (*open access, OA*) is szinte már aranyértéken mérik. Ennek visszahatásaként egyre szaporodnak a névtelen, de olcsó, ám trükkös netes periodikák. Ezek ugyanis a rangos kiadók 1000–2000 euró körüli OA-áráival szemben 50–150 dollárért ajánlják fűnek-fának cikkeik kiadását, aminek következtében ugyan lesz a kutatónak az előmeneteléhez elvben fontos „nemzetközi publikációja”, csak éppen ez a valóságban semmit sem ér, mert ott nem olvassák.

A komoly tudomány több ágon támadja e névtelen periodikákat. Egyrészt igyekszik listázni őket, és „ragadozó” folyóiratokként tartja őket számon. Azután bebizonyítja, hogy szerkesztési elveik és módszereik minőséghiányosak. Erre az első példát jó húsz éve Alan Sokal fizikus adta, aki a magát komolynak tartó *Social Text* című társadalomtudományi lapnak adott le egy paródiaszámba menő írást „A határok áthágása: a kvantumgravitáció transzformatív hermeneutikája felé” címmel a fizika társadalmi meghatározottságáról, majd mikor a hat pozitív lektori vélemény után megjelentették, Sokal egy másik lapban elárulta, hogy a *Social Text* szándékos átverés áldozata lett.

Idén megismételték a trükköt a magát szintén hitelesnek tartó *online* periodikát, a *Cogent Social Sciencest* nevetségessé téve. Az ott publikált „A fogalmi pénisz mint társadalmi konstrukció” című cikkben nemcsak olyan feltűnő értelmetlenségek voltak, mint ez: „A fogalmi pénisz a klímaváltozás nagy részének a gondolati hajtóereje”, hanem öt olyan bibliográfiai tétel is, amelyek nemhogy maguk nem léteztek, de a szerzőik is kitalált személyek voltak.

További lehetőség abból adódik, hogy a ragadozó lapok sok tudóst megkeresnek, hogy legyenek a szerkesztőségük tagjai, amint ezt magam és kollégáim is tanúsíthatjuk. Egy ausztrál egészség tudományi professzor azzal űzött gúnyt belőlük, hogy amikor felkérték, akkor hét szerkesztőségbe is beajánlotta Olivia Dollt, aki (elegáns latinos angol kifejezésekkel dúsitva) „a városi külterületeken a kutyafélék és a madarak rokoni viszonyait”, valamint „a hasi masszázsnak a közepméretű kutyafélékre gyakorolt jótékony hatását” tanulmányozza – már csak azért is, mert az egyébként Dolly névre hallgató „társzerkesztő” nem más, mint a professzor kutyája. „Aki” azóta már több felkérést is kapott a benyújtott cikkek lektorálására. Más szóval anélkül vették be a szerkesztők közé, hogy az alapítók meggyőződtek volna, van-e bárminemű tudományos munkássága.

A jövő egyeteme

Sokféle elképzelés él ma arról, milyennek kellene lennie a jövő egyetemének. A mai tendenciák nem derítik jókedvre az embert, hiszen szerte a világon panaszkodnak az adminisztráció, értsd: a választott vagy többnyire nem választott egyetemvezetés és -menedzsment eluralkodására az oktatók fölött, ami további árnyékot vet a két héttel ezelőtti írásomban is említett tanszabadság megőrzésének esélyére.

De most egy másik irányból érkező fenyegetésre gondolok. Ismeretes, hogy a szemináriumi, szak- és doktori dolgozatok elbírálásának egyik fogós kérdése, vajon mennyit másolt a szerző a formálisan nem idézett forrásokból, amit a szakma közönségesen plágiumnak nevez, és szigorú szabályokat, illetve büntetéseket vezet be ellene, melyek akár a köztársasági elnök lemondatásához is vezethetnek. Ezzel együtt a plágium megkísérlése és az ellene való küzdelem most már velünk marad, mint egy másik bokszmeccs az oktatók, valamint általában a becsületes játékot pártolók és egyes hallgatók vagy általában a mások tollaival saját magukat ékesítő szerzők között.

A plagizáló diákok és az oktatók közötti örökös csatározás mellé mostanában zárkózik fel egy másik. A BBC nyomozott nemrég olyan cégek után, amelyek hirdetéseik szerint csupán segítséget kínálnak egyetemi dolgozatok, sőt akár disszertációk megírásához is, de valójában jó díjazásért az időzavarba került, lusta vagy bukásra álló diák helyett elkészítik a szükséges munkát, garanciát vállalva, hogy nem lesz benne plágium, és megkapja érte a kívánt jegyet. A tudósító mindhárom oldalt megkereste: a megrendelő hallgatókat, a helyettük a feladatot elvégző „feketemunkást”, és az egyetlen céget, amely hajlandó volt a riportban válaszolni a kérdésekre.

Utóbbi ragaszkodott hozzá, hogy ők csak technikai segítséget nyújtanak, de a vásárlók elismerték, hogy gyakorlatilag változatlan formában adják be a 100 és 500 angol font közötti árértékű megrendelt szemináriumi dolgozatokat, melyeknek az értéke attól függ, milyen tárgyból milyen sürgősen és milyen minőségben (jelestől kettesig) igényli a vevő. Az árak egyébként akár több tízezer fontig is terjedhetnek, amiért egy teljes doktori dolgozatot vállalnak. A piacra persze beforakodtak a kóklerek is, akik alacsony díjazásért gyenge terméket adnak cserébe, rossz angolsággal megírva és többnyire valahonnan Ázsiából elküldve.

Egy komoly iparág van tehát létrejövőben, kollégáim szerint már idehaza is, amely új kihívások elé állítja a felsőoktatást. Az egyik brit cég például 180 szakon kínálja fel szolgáltatásait, a képzés minden szintjén. A vásárlóik pedig azzal érvelnek, hogy ha egyszer a tanulmányaik Angliában belekerülnek 30–40 ezer fontba, akkor igazán megéri pár ezer fontot befektetni egy jól sikerült dolgozatba, amitől aztán nemcsak a vizsgaeredményeik mutatnak jobban, de állásesélyeik is megnőnek.

Ez a bokszmeccs az oktatók és a diákok között egyelőre az utóbbiak győzelmét jósolja, de persze csupán a nagy tömegekkel működő intézményekben. Mert a híres régi egyetemeken, ahol a nyilvános előadások mellett az évszázados hagyományokat követő kollégiumokban a diákoknak hetenként új és új témákról kell dolgozatot írniuk és azt kis létszámú vagy négyszemközti konzultációkon kivesézniük a tanáraikkal, ez aligha célravezető módszer. Más szóval az elitképzés továbbra is őrzi a hadállásait. Angliában.

